

Da sorgen ramte Klitmøller

af Svend Sørensen

I 1944 mistede tolv fiskere fra Klitmøller livet. Otte af dem omkom den 4. august, da to fiskerkuttere blev minesprængt. Artiklen beskriver denne ulykke og de konsekvenser, den fik for én af enkerne og hendes børn.

Søndag den 15. april 1945 var der mindegudstjeneste i Klitmøller Kirke for de fiskere, der i sommeren 1944 omkom ved mineulykker på havet. Samme søndag var der barnedåb i kirken. Enken Jenny Andersen fik døbt sit andet barn, en pige. Da hun mistede sin mand Jens Emil Andersen, var hun gravid med pigen, der skulle opkaldes efter sin far. Hun blev døbt *Jensy Emilie Andersen*.

Pastor Skytte havde foretrukket det mere almindelige navn Jensine, og han var usikker på, om det usædvanlige fornavn kunne godkendes. Jenny skulle derfor kigge på præsten, når hun kom op til døbefonten. Hvis han nikkede, var det i orden med Jensy – ellers skulle hun sige Jensine. Den risiko ville Jenny ikke løbe, og hun undlod at kigge på præsten. Retten til at bestemme barnets navn var ikke til fals for en hovedbøjning. Hun har sikkert også tænkt, at Jensy rent bogstaveligt var en forening af Jens og Jenny.

Jens og Jenny blev gift i Vorupør Kirke den 16. maj 1943, og samme år fik de deres første barn, Børge. »Pas nu godt på Børge!« Det var de sidste ord fra Jens, da han tog på sin sidste fisketur i august 1944. Ingen af dem vidste, at der også var et ufødt liv at tage vare på. Siden opfattede Jenny de uheldssvangre ord som profetiske. De kunne måske også opfattes som en mere dagligdags bemærkning fra en fisker, som måtte leve med, at den næste fisketur kunne blive den sidste.

Jenny passede godt på sine børn. Og der kom endnu et barn til, idet hun i 1954 fik sit tredje barn, Erik. To af de tre børn lever fortsat. Børge døde i en alder af 61 efter at have levet en stor del af sit liv i Klitmøller. Hans to søskende rejste væk,

men er nu vendt tilbage til fødebyen som pensionister. De to – Jensy Torp og Erik Odder – har indvilliget i at fortælle om familietragedien til Historisk Årbog. Vi mødes i Eriks hjem på Ørhagevej, hvor der er fundet udklip og billeder frem sammen med en slidt scrapbog. En kopi af hovedkilden til de to sidste skibsforlis er her også, nemlig *Vestjysk Fiskeritidende* fra den 10. august 1944.

Jenny og Jens Andersens bryllupsbillede, 1943.

MINESPRÆNGNINGER

For fiskerne var krigen en trængselstid. I perioder forbød tyskerne dem at fiske. Desuden var mange af fiskepladserne belagt med miner, fordi tyskerne ville forhindre englænderne i at sejle ind i Skagerrak. Selv om fiskerne var forsigtige, skete der alligevel ulykker. Hårdest gik det ud over Klitmøller, der i sommeren 1944 mistede 12 af sine fiskere.

Kutteren *Arken* forliste d. 1. juni i et minefelt nordvest for Klitmøller. Kutteren *Svanen* af Klitmøller var ca. 300 m fra stedet, da eksplosionen indtraf. Den sejlede straks hen mod *Arken*, men der sås kun vragester og intet spor af besætningen. De omkomne var: Fiskeskipper Kresten Odder Pedersen samt fiskerne Aksel Andersen Grønkjær, Karl Oddershede Pedersen og Kresten Kristensen Odder, alle af Klitmøller.

Godt to måneder senere gik det ud over kutterne *Immanuel* og *Gefion*. Der var ingen øjenvidner, så den nøjagtige dato er en anelse usikker, men angives til d. 4. august. I øvrigt optræder *Immanuel* også med stavemåden *Emanuel*.

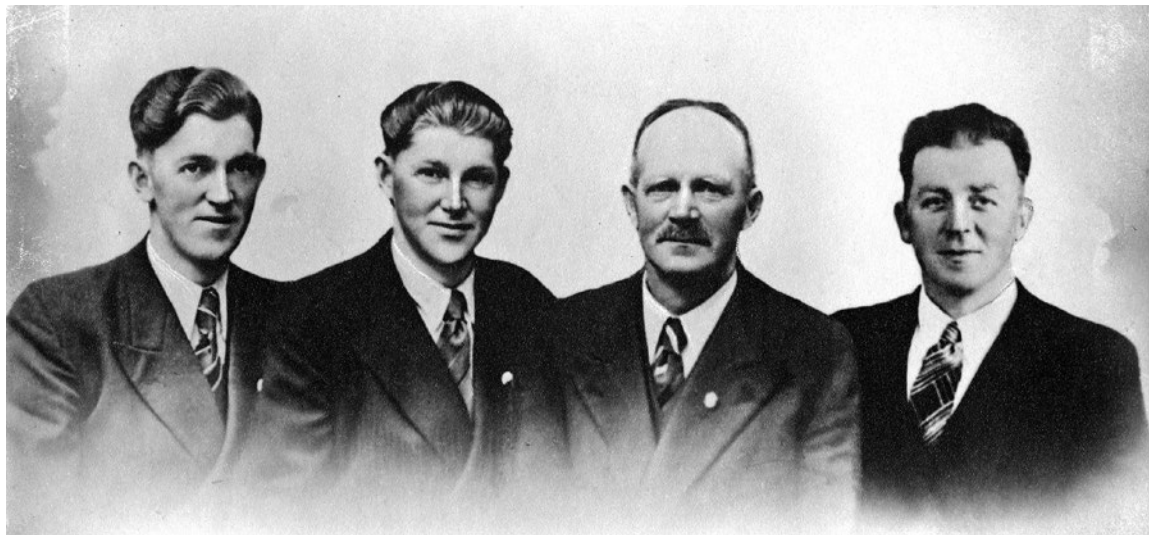
Jens Andersen var med på *Immanuel*, en familieejet kutter, hvor hans far Anders Andersen

var skibsfører. Desuden bestod besætningen af hans bror Thomas Chr. Andersen og hans svoger Kyora Andersen Grønkjær, der var gift med hans søster Birgitte.

Immanuel og *Gefion* var de eneste to fartøjer, der gik på fiskeri torsdag morgen den 3. august. Det var fiskernes hensigt at sejle sydpå til fiskepladsen ud for Thyborøn Kanal. De var ventet tilbage fredag aften eller senest lørdag morgen.

Endnu lørdag aften var de to både ikke vendt tilbage, og uroen bredte sig i fiskerlejet. Tidligt søndag morgen alarmerede man redningsdamperen i Thyborøn, som sejlede ud på eftersøgning. Samtidigt sejlede kystbådene *Dannebrog*, *Danmark* og *Havørnen* ud fra Klitmøller for at deltage i eftersøgningen.

I løbet af søndag formiddag kom der meddelelse om, at en fisker fra Ræhr på stranden havde fundet nogle rester af kroge og et par bøjer, der var mærket »AA«, altså Anders Andersen fra *Immanuel*. Kystbåden *Omega* forlod derefter straks Klitmøller for at søge langs stranden mod Hanstholm. Før middag vendte båden tilbage med flaget på halv stang. Med sig havde den liget af Kyora Grønkjær, der blev fundet ca. 400 m fra land mellem

De fire forulykkede fra *Immanuel*. Fra venstre Jens Emil Andersen, Thomas Chr. Andersen, Anders Andersen og Kyora Andersen Grønkjær.

Klitmøller og Hanstholm. Liget var blevet fundet drivende i en redningsvest.

Herefter kunne der ikke være tvivl om, at de otte fiskere måtte anses for omkomne. På én af årets skønneste sommersøndage gled flagene overalt på halv stang. Samtidigt bredte sorgen og den lammende fortvivlelse sig fra hjem til hjem i Klitmøller. Ved aftenstid vendte redningsdamperen og de tre kystbåde tilbage uden resultat.

Erik Odder oplyser, at det ville være utænkeligt, at Kyora bar redningsvest under fiskeri. Det gjorde fiskerne ikke, fordi de var så klodsede, at det vanskeliggjorde arbejdet. Han har først taget den på, da det var absolut nødvendigt. Denne antagelse støtter den teori, man har om, at de to fartøjer har været ifølge med hinanden.

Immanuel var fiskerlejets nyeste båd, bygget to år tidligere i Stenbjerg. Ikke desto mindre havde båden tidligere haft motorproblemer, fortæller Erik Odder. Han antager, at dette også var tilfældet på den skæbnesvangre fisketur. *Gefion* tog derfor *Immanuel* på slæb, og de satte kursen mod Klitmøller, sandsynligvis før det var planlagt.

Da *Gefion* stødte på en mine, skete der det samme, som man tidligere havde set med *Arken*. Båden blev sprængt helt i stykker. Det stemmer med, at der stort set kun blev fundet vragsumper fra *Gefion*. En undtagelse var storlugen fra *Immanuel*, som blev fundet bundet sammen med en træboje. Ved minesprængningen blev *Immanuel* stærkt beskadiget og slået læk, men der har været tid til redningsforsøg, inden skibet sank. Således nåede Kyora at iføre sig en redningsvest.

Senere på året blev Thomas Andersen trukket op under fiskeri. Han var så medtaget, at han kun blev genkendt på grund af sin ternede skjorte. Thomas og Kyora var de eneste af besætningen på *Immanuel*, der blev fundet. Man antager, at de har været på dækket, mens de to andre har været nedenunder og dermed nærmere selve minen.

MINEUDLÆGNINGEN

På grund af censuren under krigen kunne pressen ikke omtale tyskernes mineudlægning. Derfor

måtte Thisted Amts Tidende mandag d. 7. august indskrænke sig til at skrive, at der var »iagttaget forskellige ting«:

»Tidspunktet for ulykken menes at kunne fastsættes til fredag aften kl. 20. Dette mener man at kunne sige med bestemthed, når man sammenholder forskellige iagttagelser, der er gjort af strandfogeder og andre, der har færdedes ved kysten. Man har iagttaget forskellige ting ske derude på havet, men naturligvis har man ikke været klar over, at der var tale om forlis.«

At der ikke står en lyd om braget efter minesprængningen, må tilskrives censuren. Der kan næppe herske tvivl om, at de omtalte iagttagelser også indebar en registrering af eksplosionen.

Minesprængningen menes at være sket i et nyudlagt minefelt ud for Stenbjerg. Disse miner blev lagt ud af tyskerne mellem torsdag d. 3. august kl. 23.18 og fredag d. 4. august kl. 01.11, oplyser Jens Andersen, Museumscenter Hanstholm. Spærringen bestod af 287 hornminer med en sprængladning på 250 kg. Minerne lå 3 m under overfladen, men de var forsynet med en »rivline«, som flød i vandoverfladen og var forbundet med minens blyhorn.

Fiskerne var dog blevet adviseret om mineudlægningen, fremgår det af en artikel, som Ude og Hjemme bragte den 5. oktober 1972 om tragedien i 1944. Jens Emil Andersens lillebror Viggo Andersen udtalte her om tyskernes mineudlægning:

»Men de havde taget et check forinden hos den lokale fiskeropsynsmand. Tyskerne spurgte Otto Madsen, om alle fiskerbåde var landet. Han sagde ja. Han glemte to fiskerbåde, der fulgtes ad til vestbanken.«

Det er nok forkert at sige, at opsynsmanden »glemte« de to fartøjer. Da han torsdag blev spurgt, om alle både var kommet ind, kunne han i god tro svare ja, fordi de to både første var ventet ind fredag eller lørdag. Han havde ikke haft i tankerne, at de to bådes manglende viden om mineudlægningen kunne få så katastrofale følger. Erik Odder bekræfter denne udlægning, som han har fra sin mor, der var tæt på begivenhederne. Men det var nu engang tyskerne miner, der dræbte fiskerne. At de måske i krigsmæssig forstand handlede korrekt, forandrer ikke den kendsgerning, at Jenny resten af sit liv opfattede tyskerne med stærk modvilje.

MINDESTEN

*Immanuel*s forlis udslettede næsten en hel familie. Anders Andersens forældre var begge levende og boede i Klitmøller. Anders Andersen fejrede få år tidligere sin 25 års jubilæum ved Redningsvæsenet. I 1935 udnævntes han til næstformand i Redningsvæsenet, og i efteråret 1943 blev han formand for redningsbåden efter Morten Odders død.

Kun fire af de tolv lig fra de tre forlis i 1944 blev fundet og begravet på Klitmøller kirkegård. Her blev der året efter rejst en mindesten med navnene på de omkomne. 20 børn blev faderløse, og dertil kom alle de andre, der mistede et familiemedlem.

Mindestenen blev afsløret søndag den 5. august 1945. Da var det et år siden, man med vished kunne sige, at de otte fiskere på *Gefion* og *Immanuel* var omkommet. Højtideligheden startede med gudstjeneste i kirken, hvor omkring 250 mennesker var presset sammen. Sognepræsten Hans Skytte sagde blandt andet:

»Man kan lade sorgen og smerten tage overhånd, lade sig slå ud af sorgen, men det er forkert at lade sorgen blive ved med at lamme. I ærer

bedst mindet om jeres døde ved at arbejde for dem, I har tilbage.«

Efter gudstjenesten samledes man om mindestenen, der var dækket af et dannebrogslag. Afsløringen blev foretaget af pastor William Larsen, der var formand for Indenlandsk Sømandsmis-sion. På de efterlodtes vegne takkede fiskerskipper Brejnrod, Esbjerg, der var en bror til Jennys svigermor.

Siden 1945 har mindepladsen været passet af de efterladte, men i 2013 overtog menighedsrådet ansvaret for pasningen.

JENNY

Da Jenny lærte Jens at kende, var hun tjenestepige hos fisker Peter Grønkjær, der boede tæt på landingspladsen (Ørhagevej 179). Efter brylluppet sad Jens og Jenny til leje ovenpå hos Sivert Grønkjær. Her boede de også, da ulykken skete. Huset

Mindestenen på Klitmøller kirkegård, hugget i bornholmsk granit på Brødrene Jensens Stenhuggeri i Thisted.

Jenny gik langt for at bevare mindet om sin afdøde mand. Her er han indsat i et billede, hvor hun er fotograferet sammen med børnene.

har i dag adressen Bavnbak 5 og ligger over for det hus, hvor Jens inden giftermålet boede sammen med sine forældre Anine og Anders Andersen (Bavnbak 6).

Jenny blev enke kort tid før sin 27 års fødselsdag. Hun fik en erstatning fra ulykkesforsikringen samt en mindre enkepension. Desuden modtog hun en såkaldt hædersgave. Ifølge en lov fra 1940 om udbetaling af hædersgaver til danske sømænd og fiskere og deres efterladte var hun berettiget til 800 kr. om året samt 200 kr. for hvert barn.

Den økonomiske støtte gjorde Jenny i stand til kort tid efter krigen at købe et hus for 5.000 kr. Det lå i nærheden og havde tilhørt hendes svigerfars forældre (nu Krænhavs Sti 8). Hun fortsatte i de følgende år med at åbne muslinger og agne kroge

for fisker Peter Grønkjær, der var fisker på *Dannebrog*. Hans familie var hendes base i de svære år efter ulykken.

Både Erik og Jensy er enige om, at deres mor var en stærk kvinde. Men hun bar på sorgen hele livet, og det gav hende psykiske problemer. Hun havde været udsat for det værste, der var sket for noget menneske i verden, sådan oplevede hun det. Hendes børn tillægger det også betydning, at hun aldrig fik nogen afslutning på tragedien, fordi hendes mand aldrig blev fundet. Der blev aldrig sat punktum – det forblev ved en tankestreg.

Sorgen delte Jenny med de andre enker. Datteren Jensy fortæller, at når de var forsamlet, var gråden med som gæst. De græd og græd, og børnene krøb ind under bordet for at skjule sig. »Vi

Enker forsamlet med deres børn foran Aggershøj ved Marstal, ca. 1948. Jenny er markeret med en cirkel og hendes svigermor Annine Andersen med en pil. Ved Jenny og Børge er sat et kryds. Indenlandsk Sømandsmission fik Aggershøj som gave ved organisationens 40 års jubilæum i 1945. Det var en stor og rummelig herskabsvilla i to etager.

var pakket til i sorg,« siger Jensy, »og det var ikke godt.« Børnene blev voksne før tid, og de største drenge måtte træde i faderens sted.

For Jenny var barndomshjemmet i Nørre Vorupør et vigtigt støttepunkt. Hun havde flere søskende, og de ugifte havde overtaget hjemmet efter forældrene. Her søgte Jenny hen med børnene, når der var mulighed for det. Det var i øvrigt ikke uden besvær. Først med rutebilen fra Klitmøller til Thisted, hvor man skiftede over til Vorupør rutebil. Jenny var en kærkommen gæst. Omstændighederne havde gjort, at hun i familien var noget specielt. Det følte godt, men det var også med til at fastholde hende i sorgen, mener hendes datter i dag.

Sømandsmissionen tog hånd om enkerne. Jensy husker med glæde de 14 dages ophold, som hun i sin barndom havde sammen med sin mor og sin bror på Aggershøj ved Marstal eller Brinchly ved Roskilde Fjord. Moderen var sammen med andre enker, og de kunne tale med missionærerne, som kunne lytte og give gode råd. Det var den tids form for psykologhjælp. Børnene havde legekammerater og nød opholdet i fulde drag. Enkerne skiftedes til at hjælpe til i køkkenet, og for både børn og voksne blev der arrangeret ture i området.

Når Jenny var inviteret i byen, var det en selvfølge, at hun tog børnene med. Det var ikke almindeligt, at børn var med til voksenselskaber, men hun havde ingen mand, og børnene trådte så at

sige i hans sted. Og de sad helt stille og artige, fortæller datteren. Moderen kunne styre dem med sit blik. Ingen skulle sætte en plet på hendes børn, det skulle hun nok sørge for.

BARN OG NYT ÆGTESKAB

I 1954 var Jenny i lykkelige omstændigheder. Selv ville hun uden tvivl ikke have valgt denne formulering. At få et barn som enke var ilde set i på dette tidspunkt. Klitmøller var præget af Indre Mission, og den var sort efter Jensys udsagn. Hendes mor gik kun sjældent i kirke, og hun var ikke tilknyttet Indre Mission, men som de fleste andre børn gik hendes børn i søndagsskole. Hun mødte fordømmelse mange steder, og hendes svigermor slog mere eller mindre hånden af hende. Hun mødte dog forståelse hos førstelæreren og præsten.

Barnet blev født den 26. april 1954 og døbt Erik Jørgensen Jensen, altså med moderens pigenavn som efternavn. Alligevel brugte Jenny altid efternavnet Andersen, og han blev indskrevet i skolen under dette navn. *»Min herkomst blev aldrig omtalt,«* forklarer Erik. *»Jeg var i konfirmationsalderen, før jeg fik at vide, hvem min far var.«*

I 1962 giftede Jenny sig med Chr. Odder og flyttede ind hos ham på Ørhagevej 139, hvor Erik bor i dag. Han blev en god støtte for Jenny og Erik og gjorde alt for, at de skulle have det godt. Han havde ikke selv børn, og en tid efter brylluppet adopterede han Erik. *»Han var en hædersmand,«* siger Erik med eftertryk.

Chr. Odder døde den 6. december 1977 i en alder af 67. Jenny var blevet enke for anden gang. For hende var det en bekræftelse på, at livet havde mere sorg at byde hende. Ikke desto mindre havde de dog 15 gode år sammen.

BØRNEENS LIV

Børge voksede op i Klitmøller, hvor han som 16-årig kom ud at sejle. Efter nogle år på søen, hvor han så de fleste verdensdele, vendte han tilbage til Klitmøller. Han startede som fisker, først i Klitmøller og senere i Hanstholm - et erhverv han blev

i, indtil svær sygdom tvang ham til at stoppe. Han døde som 61-årig.

Jensy blev udlært som kontorassistent i Thisted hos P. O. Poulsens Kulhandel, der havde borgmester Aksel Mikkelsen som direktør. Efter et

De 8 forulykkede fiskere den 4. august

Med de to kystbåde forulykkede otte fiskere. De efterlod sig foruden enker i alt 18 børn, hvoraf 11 var ukonfirmerede. De forulykkede fiskeres navne var:

Gefion:

Føreren, fisker Albert Marinus Holler, f. den 25. januar 1896 i Klitmøller. Efterlod enke og fem børn, deraf et ukonfirmeret.

Fisker Thorvald Andersen Grønkjær, f. den 2. august 1906 i Klitmøller. Efterlod enke og fire børn, deraf tre ukonfirmerede.

Fisker Johannes Brund, f. den 11. marts 1907 i Klitmøller. Efterlod enke og et ukonfirmeret barn.

Fisker Niels Chr. Vegeberg, f. den 14. august 1916 i Klitmøller. Efterlod hustru og seks børn, deraf 4 ukonfirmerede.

Immanuel:

Føreren, fisker Anders Andersen, f. den 4. oktober 1892 i Klitmøller. Efterlod hustru og to voksne børn, idet to af hans sønner omkom med samme båd, nemlig:

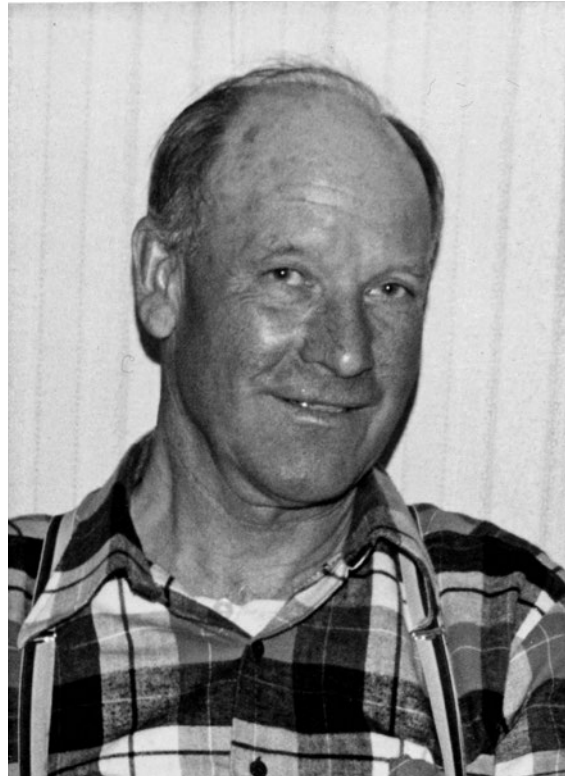
Fisker Jens Emil Andersen, f. den 17. marts 1918, efterlod enke og et barn, og Fisker Thomas Chr. Andersen, f. den 2. maj 1919 i Klitmøller, forlovet, samt fisker Kyora Andersen Grønkjær, f. den 23. april 1903 i Klitmøller, efterlod enke og en dreng på 4 år.

Kyora Grønkjær var bror til Thorvald Grønkjær, der forliste med *Gefion*, og en tredje broder Aksel forliste med *Arken* den 1. juni. En svoger til de tre brødre Grønkjær var Chr. Odder Pedersen, der forliste med *Arken*.

højskoleophold rejste hun i 1966 til København, hvor hun blev gift og stiftede familie. Hun fik arbejde i Direktoratet for Ulykkesforsikring, der skiftede navn til Sikringsstyrelsen og senere Arbejdsskadestyrelsen. Efter næsten 40 år i samme tjeneste vendte hun tilbage til Klitmøller i 2004 sammen med sin mand.

Erik fik studentereksamen og kom i 1973 på universitetet i Aarhus, hvor han i 1979 blev færdig som økonom. Han fik arbejde i den offentlige administration, først i amtet og senere på et sygehus. I de sidste 11 år af sit arbejdsliv var han kommunaldirektør i Himmerland, og i 2012 flyttede han sammen med sin kone tilbage til Klitmøller.

Mønsterbrydere er det moderne ord, der karakteriserer både Erik og Jensy. De søgte som voksne væk fra Klitmøller. *»Det er den bedste gave, vi har givet os selv,«* siger Jensy Torp. Her tænker hun på den personlige udvikling, der har haft gavn af miljøskiftet. Klitmøller som sådan er der ikke noget i vejen med. Det er kærlighed til stedet, der har fået dem til at vende tilbage – ringen er sluttet. Her havde de en tryk barndom på trods af moderens sorg. *»Vi var fattige, men når man står midt i det, opdager man det ikke,«* siger Erik Odder. *»Vi*

Fisker og strandfoged Chr. Nidolf Christensen Odder, Jennys anden ægtemand.

Jensy, Erik og Børge, ca. 1955.

har haft en god opvækst, men de tragiske skibsforslis er noget, vi aldrig fik lov at slippe.»

De to søskende understreger, at deres mor ikke gik rundt og sørgede hele tiden. Hun kunne også være selskabelig og sjov. Ifølge Jensy var hendes mor utrolig god ved sine børnebørn og var god til at snakke med dem. Videre siger Jensy: *»Jeg sagde ofte til hende: Mor, husk at man skal leve med de levende og ikke med de døde. Desværre evnede hun det ikke altid særlig godt!«*

Jenny var rask og rørig højt op i årene og klarede sig selv i huset, indtil hun var 87. De sidste to år af sit liv tilbragte hun på Klitrosen i Klitmøller. Som den yngste af enkerne døde hun i 2006.

Svend Sørensen

Født 1949. Museumspædagog ved Museum Thy.